

ПОЛИЩУК О.В.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу, к.е.н.

БУРДУН К.С.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
студент

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто основні напрямки щодо покращення методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Виокремлено перспективні вектори направлення зовнішньоекономічної діяльності України.

Ключові слова: держава, зовнішньоекономічна діяльність, митний союз, зона вільної торгівлі.

Аннотация. Рассмотрены вопросы относительно улучшения методов государственного регулирования внешнеэкономической деятельности. Выделены перспективные векторы внешнеэкономической деятельности Украины.

Ключевые слова: государство, внешнеэкономическая деятельность, таможенный союз, зона свободной торговли.

Annotation. Basic directions are considered in relation to the improvement of methods of government control of foreign economic activity. The perspective vectors of direction of foreign economic activity of Ukraine are distinguished.

Keywords: the state, foreign economic activity, customs union, free trade zone.

Постановка проблеми. Жодна країна не може функціонувати без розвинутої системи зовнішньоекономічної діяльності. Вхідження національної економіки в систему світових процесів, добре впливатиме на розвиток економіки країни, сприятиме підвищенню технічного рівня виробництва, та раціональному використанню природно-сировинних ресурсів.

У багатьох розвинених країнах на досить високому рівні лібералізовано зовнішньоекономічну діяльність і питання її державного регулювання є об'єктивною необхідністю. Таке регулювання спрямоване на захист інтересів країни та суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей розвивати всі види підприємницької діяльності та напрями використання доходів і здійснення інвестицій на розвиток конкуренції та ліквідацію монополізму. Всі країни світу, без винятку, здійснюють державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, запроваджуючи в економічних відносинах з іншими країнами власну зовнішню політику [1, с. 17]. Саме з таких міркувань **метою** статті є – дослідити напрямки щодо покращення методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній науці є дуже багато вітчизняних та зарубіжних економістів, які переймаються проблемами регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема це такі, як: А.П. Гребельник, Є.П. Бабін, Т.М. Ісаченко, Е.Ф. Авдокушин, П.Х. Ліндерт, Е.Ф. Прокушев, В.Л. Чарльз та ін. Кожен з цих вчених має свою точку зору саме на різні державні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, але спільної мети ще досі не досягнуто.

Постановка завдання. Саме це стало причинами дослідження принципів удосконалення старих та пошук нових методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне економічне співробітництво є одним із головних факторів розвитку економіки кожної країни. Економічні та правові основи діяльності зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні, регламентовані Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. У цьому законі ЗЕД трактується як «діяльність суб'єктів господарської діяльності країни та відповідних іноземних суб'єктів, заснована на взаємовигідних відносинах між ними». ЗЕД передбачена як на території України, так і за її межами (ст. 1 Закону). Під господарською діяльністю розуміють «будь-яку діяльність, у тому числі підприємницьку, пов'язану з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що є у формі товару». До головних видів зовнішньоекономічної діяльності, багато науковців відносять такі, як експорт та імпорт товарів, науково-технічних досягнень, капіталу та робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності і навпаки, у тому числі послуг: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультативних, маркетингових, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристичних та інших, які не заборонені законодавством [2, с.13]. Тобто, практично охоплено всі вектори як предметів створення, так і наданих послуг. З цим важко не погодитись, але все ж доцільно до цього списку, на нашу думку, додати й зовнішньоекономічну політику держави. В працях Чистова С.М. трактується, що саме державне регулювання зовнішньоекономічної

діяльності визначається зовнішньоекономічною політикою держави [3,11]. Країни, які провадять ЗЕД, дотримуються політики вільної торгівлі, або протекціоністської політики. Перша характеризується мінімальним втручанням у процеси ЗЕД, у цьому випадку торгівля розвивається на засадах дії ринкових сил, попиту і пропозиції. Вважають, що за цих умов краще гарантовані ті вигоди, які забезпечує міжнародне економічне співробітництво. Розвинені країни направляють свою політику більше на розвиток підприємництва, що ефективно було б застосувати і в Україні.

Основою регулювання діяльності підприємства України на зовнішніх ринках є Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність”, а в відповідних сферах регулювальну роль відіграють інші Закони України, такі як:

- „Про захист іноземних інвестицій в Україні”;
- „Про дію міжнародних договорів на території України”;
- „Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні”;
- „Про міжнародний комерційний арбітраж”;
- „Про режим іноземного інвестування” тощо.

Всі ці договори направлені тільки на регулювання діяльності підприємств, але зовсім не мають складових закріплення ефективності політичних намірів удосконалення зовнішньоекономічної діяльності стосовно державної допомоги підприємствам при виході останніх на світові ринки. Зате підтримка правового режиму іноземних суб'єктів детально висвітлена в багатьох нормативних актах.

Наприклад, на території України згідно з Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність» запроваджуються такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

- національний режим;
- режим найбільшого сприяння;
- спеціальний режим.

В Україні згідно з Законом запроваджуються такі правові режими для товарів, що імпортуються з держав - членів Світової організації торгівлі (далі – СОТ):

- національний режим;
- режим найбільшого сприяння.

Суб'єктами регулювання зовнішньоекономічної діяльності виступають:

- державні органи влади;
- суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності;
- недержавні органи (валютні, товарні, фондові біржі, торгово-промислові палати, об'єднання тощо);
- органи міжнародного регулювання.

Що стосується таких режимів для українських підприємств, то вони прослідковуються тільки в іноземних законодавчих актах. З боку українських державних органів стосовно національних підприємств, поки що така політика не прослідковується.

Але ж система органів ЗЕД в розвинених країнах має деякі спільні риси з українською структурою. Як приклад, в регулюванні ЗЕД бере участь вищий державний орган в Україні це Верховна Рада, у США - Конгрес, у Франції – Національні збори, у Японії – Парламент і т.д. Можливо саме адаптація методів, які застосовуються органами регулювання ЗЕД в різних країнах буде поштовхом до зміни зовнішньоекономічної політики України.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою адміністративних та економічних методів. Адміністративні методи безпосередньо впливають на господарські відносини, а економічні — діють через ринковий механізм.

Адміністративні методи найдоцільніше застосовуються за умов економічної нестабільності, зростання дефіциту та інфляції. Ними користуються, як правило, протягом короткого терміну з метою захисту економіки країни або її відродження через мобілізацію та оптимальне використання ресурсів. До них належать ембарго, ліцензування, квотування, специфічні вимоги до товару та ін.

Економічні методи регулювання займають провідне місце в період стабілізації економіки. До них належать митні тарифи, збори, імпорتنі депозити (в галузі імпорту), пільгові кредити експортерам, гарантії, субсидії, звільнення від сплати податків тощо (в галузі експорту).

Важливу роль з поміж економічних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграють валютні обмеження, які спрямовані на розширення або утримання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни. Валютні обмеження охоплюють сферу зовнішньої торгівлі, рух капіталів та кредитів, переказ прибутків, податкових та інших платежів. У галузі зовнішньої торгівлі валютні обмеження вважають опосередкованим фактором стримування імпорту, оскільки використання валюти на закупівлю іноземних товарів дозволяється лише після отримання на це спеціального дозволу. Регулювання залучення та вивозу капіталу в цілому спрямовується на підвищення ефективності іноземного інвестування в економіку країни. Воно має подвійний характер. З одного боку, державне регулювання сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату за допомогою державних гарантій та надання пільг, а з іншого — обмежує вплив іноземного капіталу на економіку країни, яка залучає такі кошти [3].

Найпоширеним економічним методом регулювання є митний тариф, який містить деталізований перелік товарів які оподатковуються імпортним, експортним та транзитним митом. Митний тариф це не єдиний економічний інструмент державного регулювання зовнішньої торгівлі, поряд з ним непрямі податки (акцизний збір, податок на додану вартість при імпорті), та різні види митних чи прикордонних зборів.

Введення мита може бути засобом економічного тиску на відповідні держави або створення режиму найбільшого сприяння з політичних мотивів. Тому з точки зору мотивації доцільно визначити економічну і торговельно-політичну роль митного тарифу (рис 1.) [2, с.107].

Залежно від мети і функціональності застосовуються такі види мита: фіскальне, протекціоністське, преференційне.

Україна постійно намагається інтегруватись до світового економічного простору і саме тому, на першому етапі передбачається укладання преференційних торговельних угод. Відповідно до даних угод країни надають сприятливий режим третім країнам. Другим етапом інтегрування є створення зони вільної торгівлі.

Для того щоб завершити процес договірно-правового оформлення зони вільної торгівлі Співдружності незалежних держав (СНД), можливо буде підписано Угоду про зону вільної торгівлі з країнами СНД. Укладення такого договору має визначальне значення для України, оскільки будуть створені необхідні і достатні умови для активізації інтеграційних процесів у рамках усієї Співдружності. Створення умов для безперешкодного руху товарів і послуг, важливим є стимулювання багатосторонньої співпраці, розвивати виробничу кооперацію, для чого є перевірений світовою практикою шлях – створення транснаціональних структур в різних сферах економічної діяльності.

Рис.1 Роль митного тарифу

Підписання Угоди про створення зони вільної торгівлі між усіма країнами СНД, треба розглядати як перехідний етап до формування митного союзу.

Для розвитку митно-тарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності є координація митної політики між країнами шляхом створення митних союзів. Створюючи митний союз, країни-члени надають один одному преференції у сфері зовнішньої торгівлі, застосовують зовнішній митний тариф відносно країн, що входять до даного союзу. Якщо усунути імпорتنний тариф, може виникнути як ефект розширення торгівлі, так і ефект згортання торгівлі, але статистичні дані свідчать, що здебільшого ефекту згортання торгівлі має місце, але він перебиває ефектом розширення, в результаті чого інтеграція загалом зумовлює зростання добробуту.

У разі входження до Митного союзу, Україна впродовж 10 років отримає близько 100 млрд. доларів у держбюджет. Від входження України в Митний союз, російський бюджет, можливо, і буде мати втрати через відміну експортних мит, але за рахунок розширення кооперацій виробництва у високотехнологічних галузях, і зростання товарообігу і економічної активності, в перспективі як для Росії так і для України відбудеться підвищення ефекту економічного зростання приблизно на 1,3 від ВВП упродовж 10 років. Для України це близько 100 млрд. доларів.

Втрати бюджету України від можливого приєднання до Митного союзу Єдиного Економічного Простору (з Росією, Білоруссю і Казахстаном) можуть дорівнювати приблизно 1,9 млрд. доларів США.

Як вихід, можливо збільшення 762 тарифних позицій за товарними групами з відповідним проведенням переговорів із країнами-членами СОТ (Світової організації торгівлі) щодо таких питань.

Перш ніж стати повноцінним членом Митного союзу, Україні потрібно приєднатися до Євразійського економічного співтовариства, ратифікувавши близько 10 міждержавних договорів, визнати 51 угоду, у тому числі низку ратифікувати, підвищити митні тарифи і погодити це із СОТ.

В Україні середній вхідний тариф становить 4,5%, а в країнах Митного союзу - 10,25%. Україна не можемо відмовитися від членства у СОТ, адже воно теж дає певні переваги. А це означає, що Україні доведеться вести переговори з усіма 153 країнами-членами СОТ, домовляючись про зміну умов членства, та вирішувати питання щодо компенсації втрат, які вони понесуть.

Ще однією з умов вступу України в Митний союз це зниження Росією вартості газу для України вдвічі.

Україна має намір наполягати на гарантіях з транзиту російського газу українською газотранспортною системою на рівні не менш як 95,8 млрд. кубометрів на рік.

Отже, повертаючись до зовнішньоекономічної політики держави, доцільно все ж таки прослідкувати політику відносно митного тарифу. Тобто переглянути доцільно членство в структурі або СОТ або СНД. В будь-якому випадку для українських підприємств потрібно розширення світових ринків експорту, що в свою чергу призведе до економічного зростання.

Вектори політичного направлення зовнішньоекономічної діяльності мають базуватись на принципах пріоритетності вибору країн партнерів в світовій торгівлі. Останнім часом досить багато політиків перетворюють це питання вже не на двовекторне а в багатовекторне питання. За словами В.Фесенка, основна дискусія квітня 2011 року розгорталася навколо вибору головного вектора зовнішньоекономічної інтеграції: створення зони вільної торгівлі з ЄС чи входження до Митного союзу (Росія, Білорусь, Казахстан). «Президент і український Уряд намагаються знайти певний компроміс між нашими інтересами і нашими відносинами з ЄС і з росіянами... Поки що – це головний пріоритет – будемо створювати зону вільної торгівлі з ЄС, а з росіянами хочемо знайти баланс інтересів за формулою «3+1». Тобто, не вступаючи у Митний союз, все ж таки домовитись про певний привілейований режим», – пояснив він.[6, 95].

Як заявляв раніше перший віце-прем'єр, міністр економічного розвитку і торгівлі Андрій Ключев, якого призначено національним координатором України з питань співробітництва в рамках СНД, Україна готова шукати компроміс щодо угоди про створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом вже до кінця цього року. Відповідну угоду збираються ратифікувати 2012 року. [7,17]

Висновки. Отже, Україні необхідне створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) без виключень і обмежень як з Росією так і з Європою. Це дозволить наростити об'єми товарообігу між Україною і Росією на 30-35 млрд. доларів у рік, а між Україною і ЄС - до 50-60 млрд. доларів, спростить процеси кооперації між підприємствами, зникнуть бар'єри для вільного руху товарів і коштів.

Список використаних джерел:

1. Георгіаді Н. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності: теоретичні основи і прикладні аспекти: Навч. посіб. / С. В. Князь, Х. С. Передало, Р. З. Берлінг — Львів: „Інтелект-Захід”, 2006.— 260 с.
2. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. / О. Гребельник — К., 2005. — 696 с.
3. Чистов С.М. Державне регулювання економіста [Електронний ресурс] /Офіційний сайт. Режим доступу — <http://ecolib.com.ua/book.php?book=11>
4. Регіональні Новини [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу — <http://www.regionews.com.ua/politika/1793-2011-03-18-14-53-16>
5. Новини економіки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу — <http://ukranews.com/uk/news/economics/2011/04/05/408222011-04-05>
6. Україна поступово відходить від «двовекторності» у зовнішньоекономічній політиці – експерт [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу — <http://economics.unian.net/ukr/detail/86995>
7. Україна направила вектор до Китаю – експерт [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу — <http://www.epravda.com.ua/news/2011/05/1/284617/>

УДК 339.7 (045)

РУДЕНКО Н.В.,

Інститут міжнародних відносин НАУ,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
і бізнесу, к.е.н., доц.

ТКАЧУК А.В.,

Інститут міжнародних відносин НАУ,
студентка

ПРЯМЕ ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТИВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті досліджено сучасний стан прямого іноземного інвестування та дано оцінку інвестиційної привабливості України, розглянуто характерні особливості процесу прямого іноземного інвестування в Україні та запропоновано пріоритетні напрями підвищення інвестиційної привабливості економіки України.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інвестиційне середовище, інвестиційна привабливість, напрями іноземного інвестування.